

MÁSODIK RÉSZ.

Isten országának polgáráról: az emberről.

ELSŐ FEJEZET.

AZ EMBER MÉLTÓSÁGÁRÓL.

37. §. Az ember a teremtés koronája.

Az ember, akár testi, akár lelki alkatát tekintsük, a földön felette áll minden más teremtett lénynek. Már külső megjelenésében van valami fönséges, ami őt magasan helyezi az állatok fölé, melyeken uralkodni tud; de még magasabbra helyezik lelki tehetségei: az értelem, a szabad akarat, a lelkiismeret, melyeknél fogva tud gondolkozni, itélni, egy vagy más dolog végrehajtására magát elhatározni; tettei felett örülni vagy busulni; és alkalmas arra is, hogy gondolatait és érzelmeit érthető beszédben kifejezze, másokkal is közölje. Ily nagy és szép tehetségek mellett azért méltán tarthatjuk az embert a teremtés koronájának, amire a szent irás is céloz, midőn azt mondja, hogy „Urrá tetted őt kezeid munkáin mindent lábai alá vetettél.“ Zsolt. 8, 7.

Hogy miként állott elő a földön az első ember, azt éppen oly titok fedi, mint a világ teremtésének történetét s így minden állítás, mely megfejtését célozza, nem egyéb jóakaró kísérletnél. Ily kísérletet tesz Mózes próféta is, midőn azt mondja: „Formálta vala az Ur Isten az embert a földnek porából és

lehellet vala az ő orrába életnek lehelletét. Így lőn az ember élő lélekké.“ 1. Móz. 2, 7.

De bármiként történt is az ember formáltatása, annyi bizonyos, hogy ő is az Isten teremtménye s nemesebb része nem a test, hanem a lélek. A szent irás e kettőt megkülönbözteti egymástól. „A por földdé lesz, mint azelőtt volt, a lélek pedig megtér Istenhez, aki adta volt azt.“ Préd. 12, 9. És ismét: „Ne féljete azoktól, kik a testet ölik meg, a lelket pedig nem ölhetik meg, hanem inkább attól féljete, ki mind a testet, mind a lelket elveszítheti.“ Máté 10, 28. Pál apostol pedig némely régi bölcsek példájára három részt különböztet meg az emberben: a testet, a lelket, mely az élet elve és a szellemet, vagyis az okoskodó lelket. E szerint a szellem az, ami az embert tulajdonképpen az állatoktól megkülönbözteti.

A szent irás továbbá arra is kiterjed, hogy miként teremté Isten az első ember mellé az asszonyt. 1. Móz. 2, 21—23. Hogy e leírás szintén nem egyéb egy költői képnél, azt könnyű átlátni; de azért örökre becses marad az emberiség előtt; mert azon igazságon alapszik, hogy az ember társas életre van rendelve s legközelebbről a férj és nő közötti azon benső viszonyt határozza meg, mely alapul szolgál a családi életnek. E mellett értésünkre adja azt, hogy az első pár ember után mindnyájan testvérek és rokonok vagyunk; tehát egymás iránt kölcsönös szeretetre és egyetértésre köteleztetünk.

38. §. Az ember az Isten képmása.

Azon méltóság kifejezésére, mellyel Isten az embert más állatok fölé helyezte, a szent irás eme szavakat használja: „Teremté Isten az embert az ő képére.“ 1. Móz. 1, 27. Miután azonban tudjuk, hogy az Isten lélek, akinek nincs testi formája vagy ahhoz hasonlósága: következik, hogy az Isten képe az emberen nem állhat egyébben, mint az ember szellemi természetében, azon hatalomban, mellyel más állatok felett uralkodik, mindenekfelett pedig a bölcseségben, szeretetben, szentségben és igazságban, melyeknek csiráit keblében hordja; végre a halhatatlanságban, mely szerint, ha a nagy mindenségben még egy porszem sem veszhet el: annyival kevébbé

veszhet el és semmisülhet meg az a lélek, mely Istennel rokon s az ő lelkének egy kis szikrája.

És itt önként felmerül az a kérdés: ha vajjon nincsenek-e az Istennek az embernél tökéletesebb teremtményei? E kérdésre tagadólag nem felelhetünk azért, mert akkor kétségbe vonnók Istennek mindenhatóságát és bölcsességét, mely szerint ő életet adhat a lelkek lehető minden nemeinek s bizonyosan minden lehető módon valósítja azt, aminek előtte legnagyobb becse van, u. m. az okosságot és erényt az erkölcsi teremtségekben. De ha elgondoljuk, hogy mily számtalan nemei vannak az érzéki dolgoknak, alig hihető, hogy a lelkiek országa egyedül az emberből álljon. Miként az ember alatt a teremtésben nincs ugrás, úgy felette is állani kell még más lényeknek. Innen minden népnél el van terjedve az a hiedelem, hogy az embernél tökéletesebb lények is vannak az Isten megmérhetetlen világában. Ezekre utal a szent írás is, midőn angyalokat említ s azokat úgy tekinti, mint Istennek szolgáló lelkeket. Egyébaránt a szent írás sem ért az angyalokon mindég személyes lényeket, hanem gyakorta használja ezt a kifejezést akkor is, midőn a természetereőkre s más olyan eszközökre mutat, melyeket Isten a maga céljainak elérésére használ, mint a csapások, nyomoruságok, menydörgés, villámlás, papok, próféták stb.

Az ó testamentum azon könyveiben, melyeket a próféták a számkivetés után irtak, előfordulnak a rossz angyalok vagy ördögök is, kiknek feje Sátán-nak neveztetik. Már csak az a körülmény is, hogy ez a tan a zsidóknál sem volt ismeretes a számkivetés előtt, mutatja, hogy az nem tartozik a szent íráshoz s nem egyéb torzképnél, mely a józan észsel merő ellenmondásban van. Avagy, hogy lehet oly lényt gondolni, mely az embernél tökéletesebb, mert nagyobb erővel bír s annál mégis rosszabb; mely tudja, hogy hiába küzd Isten ellen s mégis minden törekvése meghiúsítani Isten szándékait?

Különben sem az angyalokról, sem az ördögökről szóló tanítás szorosán véve nem is tartozik a valláshoz, melynek Isten és ember a tárgya. Hogy minő lényekkel vannak benépesítve Istennek számtalan világai, az nem tartozik reánk; elég annyit tudnunk, hogy a földön az ember van arra hivatva, hogy Isten képmását viselje, hogy itt sem angyalok, sem ördögök nincsenek, hanem a jó a rosszal s a rossz a jóval különböző aránylatokban van az emberi egyénekben egyesítve.

39. §. Az ember rendeltetése.

Akinek oly felséges tehetségei vannak, mint az embernek, annak rendeltetése is nagy és nemes. És ez abban áll, hogy az ember Istentől nyert tehetségeit, úgy a testieket, mint a szellemieket természetesen és összhangzatosan kifejtteni igyekezzék. E célra irányozza Jézus is tanítványai figyelmét, midőn így inti őket: „Legyetek azért ti tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes.“ Máté. 5, 48.

Innen kiindulva, kötelességünk minden erőinket fenntartani, sőt a gyakorlás által folytonosan nevelni és gyarapítani, mert csak egyiknek is elhanyagolása az egész embernek kárára van. Nincs szerencsétlenebb gondolat, mint az, hogy a vallás az embertől a test megvetését és megöklését kívánja, holott ép lélek csak ép testben lakozhatik. Szükséges tehát testi erőinkre is gondot fordítani, mert azok is Isten adományai és nélkülözhetetlenek emberi rendeltetésünk betöltésére. A testi erő és ügyesség drága kincs, melyet elhanyagolni nem szabad.

De ha testi erőinkre is gondot kell fordítani, mennyivel inkább kell a lélekre és ennek tehetségeire, mert amint irva is van: „Mit használ valakinek, ha mind e világot megnyeri is, de az ő lelkében kárt vall.“ Máté. 16, 26. Aki helyesen gondolkodik, nemesen érez és jót cselekszik, csak az olyan ember tölti be rendeltetését. Ha tökéletesek akarunk lenni, szükséges, hogy naponta értelmesebbek és jobbak legyünk; mi végre mindenek előtt meg kell ismernünk önmagunkat, mert az önismeret az alap, melyen az ember miveltsége nyugszik és meg kell ismernünk az Istent, ami úgy szólván, koronája az ember lelki miveltségének. Az önismeret és az Isten ismerete tesz alkalmassá arra, hogy mind magunk, mind embertársaink és mind Isten iránti kötelességeinknek eleget tegyünk.

„Azért imádkozom, hogy a ti szeretetetek még jobban jobban bővülkedjünk ismeretben és minden értelmességben, hogy megítélhessétek, hogy mi a rossz és mi a jó; legyetek tiszták és botlás nélkül valók a Krisztus napjára.“ Fil. 1, 9. és 10.

AZ EMBER GYARLÓSÁGÁRÓL.

40. §. A rosszra való hajlandóság.

Isten az embert nem pusztá géppé, hanem szabad valósággá teremtette. Helyet adott keblében a rosszra való hajlandóságnak is, mely igen könnyen elcsábítja, s ahelyett, hogy rendeltetésének megfelelni igyekeznék, gyakran éppen ellenkező irányt követ azzal. Így homályosítja el az ember magán Istennek képét, így lesz bűnössé, amint az apostol is azt mondja: „Mindenkinek kísértetik, amikor vonja és édesgeti a tulajdon kívánsága. Azután a kívánság megfogván bűnt szül; a bűn pedig teljességre jutván, halált nemz.“ Jak. 1, 14. és 15.

A rosszra való hajlandóság már az első pár emberben nyilvánkozott, midőn az Isten parancsolatja ellenére megették a tiltott fának gyümölcsét. A szent irásnak eme költői elbeszélése, melyet Mózes próféta 1-ső könyve második részében találunk s amelyet közönségesen bünesetnek neveznek, a leg-hivebb leírása annak, hogy miként szokott megtörténni az ember elcsábittatása saját rossz hajlamai és indulatai által. Ugy, hogy az első pár ember itt előadott esetében, kiki saját történetét felismerheti.

41. §. A bűn fogalma.

Ámbár a rosszra való hajlandóság minden ember keblében meg van, mindazáltal abból még nem következik, hogy bűnös volna, vagy bűnösnek született volna, mert a rosszra való hajlandóság magában véve még nem bűn, valamint az Istentől nyert szép lelki tehetséget sem lehet erénynek nevezni. Arra, hogy valaki bűnös legyen, megkivántatik 1-ször az értelem, mellyel az erkölcsi törvényt megismerheti, 2-szor a szabad aka-

rat és 3-szor az ismert törvénnyel ellenkező érzés vagy cselekedet.

Aki a törvényt nem ismeri és nem tudja felfogni, hogy mi szabad és mi nem szabad, annak nem lehet betudni, ha a törvénnyel ellenkező cselekedetet visz véghez; tehát bűnös sem lehet.

Még kevésbé lehet bűnös valaki szabad akarat nélkül. Amire nézve jegyezzük meg, hogy a szabad akarat tulajdonképpen nem abban áll, hogy az ember korlátlanul megcselekedhetik mindent. Valóban csak az az akarat szabad, mely a józan ész és az Isten törvényei szerint önmagát kormányozni képes. Teljesen szabad senki sem lehet. Függenk mindenekfelett az Istentől, de függenk a külviszonyoktól is; mindazáltal ha nem állana hatalmunkban a lehetőség korlátai között szabadon határozni el magunkat erre vagy arra, ha cselekedeteinkben a külső kényszernek kellene engednünk: ugy sem erényről, sem bűnről nem lehetne beszélnünk. Szabad akarat nélkül nincs bűn, de nincs erény se.

Vége a rossz hajlamnak az érzésben vagy cselekedetben nyilatkoznia kell, hogy bűnné váljék. Ez az, ami megment attól, hogy Istent a bűn okának tekintsük. Isten ugyanis a rossz hajlamot nem fojtotta el az emberben, de megvárja tőle, hogy az ellen egész erejével küzdve, önmaga szerezzé meg magának az erény koszoruját. Aki nem küzd, elesik.

42. §. A bűn különféle nemei.

A bűnnek számtalan neme van, amelyeket különbözőleg szoktak osztályozni. A főbbeket azonban két osztályba sorozhatjuk, u. m. az *érzékiségi* és az *önzési* bűnök osztályába. Amazokhoz tartoznak azok a bűnök, melyek a testi indulatoknak és szenvedélyeknek szülöttei, mint az élv- és vagyonhajhászat minden neme s ebből származó bűnök. Ezek a hideg ész számitásain alapulnak s kevélységben, nagyravágyásban, álszenteskedésben s más ezekhez hasonló bűnökben nyilatkoznak.

Felosztják továbbá a bűnöket: *Isten*, *önmagunk* és *embertársaink* elleni bűnökre; *szándékos* és *gyengeségi* bűnökre. Ez utóbbiakhoz tartoznak a tudatlanságból származó bűnök is.

Felszokták osztani a bünöket még *kisebb* és *nagyobb* bünökre is, jóllehet egy bünt sem lehet kicsinynek nevezni, mert írva van: „Valaki az egész törvényt megtartja is, de vétkezik egy ellen, az egésznek megromlásában bünös.” Jak. 2, 10.

A szent irás legnagyobb bünnek a *szent lélek elleni bünt tartja*, melyet a farizeusok követtek el, midőn azt állították, hogy Jézus nem isteni segedelemmel, hanem a rossz lélek erejével munkált e földön; minélfogva a szent lélek elleni bün a szív teljes megromlottságát mutatja.

A bün megítélésére nem az eredmény, nem a tömeg véleménye, nem is a polgári hatóság által kiszabott büntetés adja a mértéket, hanem a szív gonoszsága. Ha valakinek bünös szándéka és cselekedete aránylag kevés rosszat eredményez, az azért nem kisebb. A közvélemény igen sokszor elítéli az ártatlant s a bünöst megkoszoruzza. A törvény szigorát nem egy bünös kikerüli, de azért magát erényesnek nem tarthatja.

43. §. A bün általánossága.

Tekintve a bünök számtalan nemeit, könnyü átlátni, hogy az embernek lehetetlen kikerülni, hogy azok közül egyikbe vagy másikba, előbb vagy utóbb bele ne essék. Még a legjobbak sem tudnak mindig és mindenben eleget tenni kötelességeiknek; mennyivel inkább ki vannak tétetve a rossz hajlam csábíttatásának azok, akiknél a jó nevelés is hiányzik s oly társaságban kénytelenek élni, amely bünös érzelmektől meg van vesztegetve. Innen a bün általánossága az emberek között, aminek kifejezést ad a szent iró is, midőn azt mondja: „Ha azt mondjuk, hogy nincs bün mi bennünk, magunkat csaljuk meg és igazság nincsen mi bennünk.” 1. Ján. 1, 8.

A bün az ember személyes cselekedete lévén: következik, hogy valamig az ember cselekedete bétudás alá nem jó, addig bünös sem lehet. Továbbá, hogy a más büne senkire át nem száll. Nem azért vagyunk mi bünösök, hogy ős szülők vét-

keztek, hanem azért, hogy mi is vétkezünk. Tehát eredendő bűn nincs. Tagadhatatlan, hogy a szülők vétke könnyen elragad a gyermekekre is, mert az ember példák után indul; de azért nem egy eset van, midőn bűnös szülőknek erényes gyermekei s megfordítva erényes szülőknek bűnös gyermekei vannak.

„Mindenki az ő tulajdon Urának áll vagy esik.“ Róm. 14, 4.

44. §. A bűn következései.

A bűnnek szomorú következményei vannak mind testi, mind lelki életünkre nézve. A bűn elszakít Istentől, amennyiben szeretet és tisztelet helyett félelemmel és rettegéssel tölt el iránta; feldulja azt a nyugodt lelkiismeretet, mely legfőbb java az embernek az életben; gyakran külsőleg is szerencsétlenné tesz; bensőleg pedig mindig boldogtalanságot szül; igen sokszor testünknek is ártalmára van; lelkünkre nézve pedig örökké veszélyes; mert szenvedélyeink rabszolgáivá tesz s lépésről lépésre súlyosztva minket, erkölcsi halálba vezet.

A bűn következményeit igen találóan festi a szent irás, az első pár ember paradicsomi boldogságának elvesztésében Mózes 1-ső könyve 3-ik részében, mely ha nem is egyéb egy költői képnél, mindazáltal igen tanulságos s ma is naponta ismétlődik.

Ide céloznak továbbá eme kifejezések is:

„Látván nem látnak és hallván nem hallanak, sem nem értenek.“ Máté 13, 13.

„Az igazság felmagasztalja a nemzetséget, a bűn pedig gyalázatjára van a népeknek.“ Péld. 14, 34.

„A hitetleneknek nincsen békességök.“ Esai. 57, 21.

„A bűn zsoldja a halál.“ Róm. 6, 23.

Általában a szent irás a bűn következményeit e szóban foglalja össze: halál; ami alatt természetesen erkölcsi halált kell érteni, mert a természeti halál a természet törvényein alapszik, melyet kikerülni nem lehet. „A por földdé lesz, mint azelőtt volt.“ Préd. 12, 9. De az erkölcsi halál rémítőbb, mint a testi halál.

45. §. A büntől való szabadulás.

A bűn elhomályosítja ugyan az emberben az Isten képét, de teljesen meg nem semmisíti. A legjobb emberben is van valami kis rossz, de megfordítva, a legrosszabbban is van valami kis jó, ami őt arra ösztönzi, hogy a bűn láncáiból szabadulást keressen. Mint a tékozló fiuban, ki így szólott: „Felkelvén, elmegyek az én Atyámhoz.“ Luk. 15, 18. A bűnös emberben is meg van a vágy visszatérni Istenhez.

És Isten, „ki nem akarja, hogy valaki elvesszen, hanem, hogy örök élete legyen.“ Ján. 3, 16., sokféle intézkedést tett, hogy az embereket a büntől megszabadítsa. Az ő szent akaratjának kiváló eszköze volt Jézus is, a bűnös emberiség e nagy lelki orvosa, ki így szól: „Jöjjetek én hozzám mindnyájan, akik megfáradtatok és megterheltettetek és én megnyugosztalak titeket. Vegyétek fel magatokra az én igámat és tanuljátok meg tőlem, hogy én szelid és alázatos szívű vagyok és nyugodalmat találtok a ti lelkeiteknek.“ Máté, 11, 28. és 29.

Jézussal egy új korszak nyílik meg az emberiség történetében. Neki köszönjük, hogy Isten ismeretére vezetett s emberi méltóságunk érzetére felemelt. A földi birodalmak között ő alapított egy lelki országot, melyben a bűnös ember is békét és nyugalmat talál; egy országot, mely mindenkit tagjának ismer, aki az igazságot éhezi és szomjuhozza; egy országot, melynek ő a királya és amelyben új élet hajnala dereng, mert kétséget nem szenved, hogy amidőn a Jézus szelleme áthatja az emberiséget s az ő törvényei fognak uralkodni a szivekben: „Lészen új ég és új föld, melyekben igazság lakozik.“ 2. Pét. 3, 13.

Erre hív az Isten személy válogatás nélkül minden embert. Amint írva van: „Azt akarja Isten, hogy minden ember idvezüljön és az igazság ismeretére eljusson.“ 1. Tim. 2, 4. Amiből nyilván van, hogy az idvességre nincsenek kiválasztva az emberek, mint az előre való elrendelés (praedestinatio) vallói hiszik, kik azt tartják, hogy Isten a maga jóságának

bebizonyítására, némelyeket az idvességre kiválasztott, másokat pedig kárhozatra rendelt, hogy büntető igazságának is jelét adja, tekintetbe nem véve sem egyiknek, sem másiknak cselekedeteit. Isten a mi Atyánk s az Atya legrosszabb gyermekének is kész megbocsátani, mert soha sem szünik meg javulását remélni.

46. §. Visszapillantás a második részre.

Azt mondja egy író, Pascal, hogy veszélyes dolog, ha az embert az oktalan állatokhoz hasonlítjuk, anélkül, hogy egyszersmind nagyságát is megismertetnők vele. Még veszélyesebb, ha nagyságára hivatkozunk s gyarlóságai előtt szemet hunyunk. Legveszélyesebb pedig, ha sem egyikről, sem másikról nem bir semmi fogalommal s így önként következik, hogy a leghelyesebb megismertetni őt méltóságával és gyarlóságaival is.

A fennebbiekben mi is láttuk az embert a maga méltóságában, mint a teremtés koronáját és az Isten képmását, kinek rendeltetése oly nagy és nemes, hogy azt alig foghatja fel; láttuk gyarlóságaiban is, mint bűnöst, de akinek még bűnein át is átcsillámlik az isteni szikra, mely új lángra gyúl, mihelyt az ember önmagára eszmél s megismeri a helyzetet, ahol ereinél és tehetségeinél fogva állhatna és ahová rossz hajlamait követve, eljutott.

A következőzés tehát ebből az, hogy ne felejtkezzünk meg rendeltetésünkről és ne veszítsük el az emberi jobb természetben való bizodalunkat. Tekintsünk Jézusra, ki „az ut, az igazság és az élet.“ Ján. 14, 6. és kövessük az ő nyomdokát, ki így szól: „Példát adtam nektek, hogy amiként én cselekedtem veletek, ti is azonképpen cselekedjetek.“ Ján. 13, 15.

Mi végre ismerjük meg Jézust, az ő személyét, életét, tetteit stb.